

Stavovi učitelja razredne nastave i Hrvatskog jezika prema medijskom obrazovanju u hrvatskim osnovnim školama

Izvorni znanstveni rad, DOI 10.22522/cmr20230290, primljeno 20. srpnja 2023.

UDK: 316.64:37.011.3-051

37:316.774

.....
Lana Ciboci Perša, doc. dr. sc.

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

E-mail: lana.persa@unicath.hr

.....
Sažetak

Medijsko obrazovanje postaje sve važnije u današnjem digitalnom društvu jer pruža učenicima znanja i vještine potrebne za kritičko razumijevanje i analizu medijskih sadržaja. Da bi učenici postali medijski pismeni, kroz obrazovni ih sustav moraju voditi i educirati medijski kompetentni učitelji. Stavovi učitelja imaju ključnu ulogu u uspješnoj implementaciji medijskog obrazovanja u školskom okruženju. Poticanje pozitivnih stavova zahtjeva podršku obrazovnih institucija, programe neformalnog cjeloživotnog usavršavanja, kvalitetnih nastavnih materijala te razmjenu iskustava i primjera dobre prakse među samim učiteljima. Medijsko obrazovanje u Hrvatskoj primarno se provodi kroz nastavu Hrvatskoga jezika zbog čega najvažniju ulogu u medijskom opismenjavanju djece u osnovnim školama imaju učitelji razredne nastave i Hrvatskoga jezika. Proteklih su godina učinjene važne promjene unutar medijskog obrazovanja – od izmjene samih sadržaja u nastavi i stavljanju većeg naglaska na digitalne medijske sadržaje, do sve većeg interesa akademske zajednice i provedbe brojnih istraživanja o stanju medijskog obrazovanja i medijske pismenosti svih članova društva, pa tako i djece i učitelja. Prvo istraživanje nakon kurikularne reforme o stavovima učitelja prema medijskom obrazovanju, a koje je provedeno među 2229 učitelja, pokazali su tek neznatne promjene u stavovima učitelja u odnosu na rezultate prijašnjih istraživanja, starih i više od osam godina. Sami učitelji su i dalje vrlo kritični prema vlastitim medijskim kompetencijama, većina njih smatra da u škole treba uvesti predmet koji bi se bavio samo medijskim obrazovanjem te i dalje ne postoji ujednačena praksa po pitanju satnice koju učitelji posvećuju sadržajima iz područja medijskoga obrazovanja.

Ključne riječi: medijska pismenost, medijsko obrazovanje, učitelji, Hrvatski jezik, osnovna škola

1. Uvod

Medijsko obrazovanje aktualna je tema u području informacijsko-komunikacijskih znanosti već dugi niz godina, čak i desetljeća. No, kako iz godine u godinu raste količina vremena koju medijski korisnici provode uz medijske sadržaje (Statista, 2022; Ofcom 2023), ali i popularnost različitih društvenih mreža (Statista, 2023) na kojima korisnici često otkrivaju brojne informacije iz privatnoga života, raste i važnost medijskog obrazovanja svih članova društva. Naime, bez posjedovanja medijskih kompetencija, danas podjednako i djeci i odraslima postaje sve teže oduprijeti se svim onim potencijalno negativnim stranama masovnih medija – od izloženosti velikoj količini nasilnih, stereotipnih i drugih neprimjerenih sadržaja, do prikrivenog oglašavanja i brojnih dezinformacija. Upravo se stoga smatra da je medijsko obrazovanje jednako potrebno i djeci i odraslima.

Najnovije istraživanje, i prvo takvo u Hrvatskoj, kojim su mjerene medijske kompetencije opće hrvatske populacije proveo je Institut za razvoj međunarodnih odnosa 2022. godine (Bilić, 2023). Istraživanje je pokazalo da „su građani Republike Hrvatske pasivni u smislu proizvodnje sadržaja, građanskog angažmana i političke participacije. Kritičko je mišljenje izraženo s obzirom na tradicionalne medije. Međutim, građani u velikoj mjeri nove internetske portale procjenjuju na temelju slaganja s njihovim unaprijed utvrđenim stavovima.“ (Bilić, 2023: 39) Iako je riječ o samoprocjeni ispitanika, istraživanje je dalo vrijedne rezultate i ukazalo na značajne dobne i spolne razlike među ispitanicima što itekako može biti važno i treba uzeti u obzir prilikom izrade medijskih i obrazovnih politika u tom području.

U Hrvatskoj su za razvijanje medijskih kompetencija djece unutar formalnog obrazovnog sustava najodgovorniji učitelji razredne nastave i učitelji Hrvatskoga jezika budući da je medijsko obrazovanje dio materinskog jezika, što je i jedan od najčešćih modela medijskog opismenjavanja u Europi (Masterman, 1994 prema Erjavec, 2005). Iako su do sada provedena različita istraživanja o medijskom obrazovanju u hrvatskim školama, većina ih je provedena na malim uzorcima te prije kurikularne reforme i temeljitih promjena u nastavi Hrvatskoga jezika. Stoga je glavni cilj ovoga rada bio istražiti jesu li se stavovi učitelja promijenili unazad 10 godina, koliko sati mjesečno posvećuju medijskim temama i postoje li teritorijalne razlike unutar Hrvatske, te smatraju li se oni sami dovoljno medijski obrazovanima da bi o tome predavali i podučavali mlađe generacije što su u ranijim istraživanjima mnogi isticali kao najveću prepreku za kvalitetnu provedbu medijskog obrazovanja u hrvatskim školama (Ciboci, 2018a).

2. Provedba medijskog obrazovanja u hrvatskim školama – izazovi i prijetnje¹

U Hrvatskoj djeca o medijima uče primarno u sklopu nastave Hrvatskoga jezika, no ne postoji zaseban predmet koji se bavi samo medijskim obrazovanjem. Iako su učitelji razredne nastave i Hrvatskoga jezika glavni nositelji medijskog obrazovanja u Hrvatskoj, postavlja se pitanje njihove kompetentnosti za podučavanje o takvim sadržajima jer sami tijekom redovnog studija nisu imali dovoljno predmeta na kojima bi stekli potrebne medijske kompetencije (Kanižaj, Car, 2015; Ciboci, Osmančević, 2015). Naime, analiza silabusa izvedbenih nastavnih planova pokazala je velike razlike u medijskoj naobrazbi budućih nastavnika Hrvatskoga jezika (Ciboci, Osmančević, 2015) – dok su pojedini fakulteti imali bogatu ponudu medijskih predmeta (obveznih i izbornih), na drugima su takvi predmeti bili tek u tragovima. Do gotovo identičnih rezultata došli su 2016. godine Lana Ciboci, Renee Hobbs i Igor Kanižaj analizom silabusa akulteta u Hrvatskoj na kojima se obrazuju budući učitelji razredne nastave. „To ukazuje na činjenicu da već od samog početka među nastavnicima postoje velike razlike u kompetencijama koje se tiču medijskog odgoja.“ (Ciboci, Osmančević, 2015: 125-126)

Da su tijekom studija stekli premalo znanja o medijima zbog čega su im potrebna dodatna usavršavanja, s naglaskom na praktične radionice, ali i kvalitetni nastavni materijali za provedbu medijskog obrazovanja, istaknuli su i sami učitelji razredne nastave i Hrvatskoga jezika (Ciboci, 2018a). Istraživanje koje je provedeno prije kurikularne reforme među učiteljima na području Grada Zagreba pokazalo je da sami učitelji nisu zadovoljni postojećim programom medijskog obrazovanja i da ga ne smatraju adekvatnim modelom medijskog opismenjivanja djece u hrvatskim školama. Uočene su i određene razlike u stavovima među učiteljima. Naime, dok su učitelji razredne nastave smatrali da bi medijsko obrazovanje i dalje trebalo ostati dio nastave Hrvatskoga jezika, učitelji Hrvatskoga jezika se s time nisu složili te je među njima bilo onih koji su smatrali da bi se time trebali baviti profesori Informatike (Ciboci, 2018a). Pritom su mnogi učitelji istaknuli izvrsnu suradnju s knjižničarima u pogledu medijskog obrazovanje učenika u školama (Ciboci, 2018a). Upravo bi knjižničari u budućnosti trebali i mogli imati puno značajniju ulogu u medijskom opismenjavanju, ne samo djece, nego i roditelja, a posljednjih se godine upravo toj ideji posvećuje i sve veći broj znanstvenih i stručnih radova (primjerice Kanižaj, Brites, Pereira, 2023; Ciboci Perša, Levak, Beljo, 2021; Krpan, Sindik, Bartaković, 2017).

¹ Dio ovog poglavlja preuzet je iz neobjavljene doktorske disertacije autorice rada.

Koliko je čitav model medijskog obrazovanja u Hrvatskoj bio (ne)učinkovit prije same reforme, pokazali su i rezultati mjerenja medijske pismenosti 1000 učenika osmih razreda na području Grada Zagreba (Ciboci, 2018b). Naime, navedeno je istraživanje, prvo takvo u Hrvatskoj, pokazalo da učenicima nedostaju najosnovnija znanja poput prepoznavanja vrsta medija te razlikovanja masovnih medija od uređaja kojima pristupaju medijskim sadržajima kao i da učenici posjeduju tek srednju razinu medijskih kompetencija kritičkoga vrednovanja i stvaranja medijskih sadržaja (Ciboci, 2018b).

Da reforma, barem zasad, nije dovela do određenih pomaka pokazalo je istraživanje koje je provedeno 2021. godine, a kojim su vrednovane medijske kompetencije 2353 učenika srednjih škola. Naime, rezultati istraživanja pokazali su da učenici srednjih škola imaju razvijene tehničke kompetencije korištenja medija, osobito onih digitalnih.

„Najslabije rezultate učenici su postigli u dimenzijama doživljaja (receptije), jezika te produkcije i distribucije. To upućuje na to da nisu dovoljno upoznati s načinom funkcioniranja medija i digitalnih platformi, niti dovoljno svjesni da se medijske poruke proizvode prema određenim pravilima i da mogu imati dodatno ili skriveno značenje, odnosno da imaju nedostatne vještine za kritičko razumijevanje sadržaja, kao i za prepoznavanje lažnih vijesti.“ (Aem.hr, 2021).

Sva navedena istraživanja u u ovome radu pokazuju da je kod svih dionika potrebno više i kvalitetnije razvijati medijske kompetencije kritičkoga vrednovanja i stvaranja medijskih sadržaja, neovisno o tome radilo se o odraslima ili djeci. No, budući da su djeca najranjivija skupina, njima je osobito potrebno posvetiti dodatnu pozornost i kroz formalno obrazovanje omogućiti im stjecanje toliko potrebnih medijskih kompetencija za sigurno odrastanje u medijski premreženom društvu. Kakve su promjene napravljene kurikularnom reformom, jesu li promjene išle u smjeru dodatnog jačanja navedenih kompetencija te kako trenutačno izgleda medijsko obrazovanje u hrvatskim školama prikazat će se u sljedećem poglavlju.

2.1. Medijsko obrazovanje u hrvatskim osnovnim školama nakon kurikularne reforme

Medijsko obrazovanje u hrvatskim osnovnim školama primarno se provodi kroz nastavu Hrvatskoga jezika i tzv. domenu Kultura i mediji (domena C) pri čemu su za njegovu provedbu zaduženi učitelji razredne nastave i učitelji Hrvatskoga jezika. Pritom navedeno predmetno područje obuhvaća:

„kritički odnos prema medijskim porukama, razumijevanje utjecaja medija i njihovih poruka na društvo i pojedinca; stvaranje medijskih poruka i njihovo odgovorno odašiljanje; razumijevanje kulture s gledišta svakodnevnoga života, s društvenoga gledišta, kulture u odnosu na popularnu kulturu i kulture u odnosu prema književnosti i ostalim umjetnostima te utjecaj kulture na oblikovanje vlastitoga kulturnog identiteta; poticanje svjesnosti o jedinstvenosti i vrijednosti različitih mišljenja, stavova i ideja, društava i kultura radi uspješne komunikacije te razumijevanja drugih i drukčijih“ (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 10/19).

Od ukupnog broja sati (od prvog do šestog razreda 175 sati godišnje, u sedmom i osmom razredu 140 sati godišnje) na domenu C odlazi tek 10% satnice što ukazuje na tek minornu važnost tog područja u odnosu na domenu A (Hrvatski jezik i komunikacija) i B (Književnost i stvaralaštvo). Iako se ishodi učenja iz sve tri domene međusobno isprepliću, težište medijskog obrazovanja stavljen je upravo u domenu C.

Treba istaknuti i da su kurikularnom reformom 2019. godine napravljene velike promjene u tom području pri čemu je osobito prepoznata važnost digitalnih medija u dječjim životima, te su, u odnosu na raniji kurikulum, u većem opsegu obuhvaćeni različiti medijski sadržaji, a ne kao što je prije bio slučaj – isključivo na film, pri čemu su osobito zastupljeni digitalni medijski sadržaji koji su u ranijem kurikulumu bili gotovo u potpunosti izostavljeni (Ciboci, 2018a). No, treba naglasiti i da se čitav kurikulum temelji na ishodima učenja pri čemu je obrada različitih tema prepuštena kreativnosti učitelja i odabiru medija na kojima će učenike, primjerice, podučiti važnosti kritičkoga mišljenja. Kao tipičan primjer navedenog može se navesti ishod u šestom razredu prema kojem učenik „opisuje kako se različitim postupcima, tehnikama te vizualnim i zvučnim znakovima oblikuje značenje medijske poruke i stvara željeni učinak na publiku“ (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 10/19). Isključivo o učitelju ovisi hoće li navedeni ishod učenicima objasniti na primjeru filma, radija, televizije ili nekog digitalnog sadržaja. U odnosu na raniji kurikulum, osim u uvođenju digitalnih medijskih sadržaja, napredak se može vidjeti i na pojačanom broju ishoda koji se odnose na razvijanje kritičkih medijskih kompetencija učenika. U sklopu ove se domene u razrednoj nastavi naglasak stavlja na razlikovanje medijskih sadržaja namijenjenih djeci (od slikovnica i časopisa, filmova, radijskih i televizijskih emisija do obrazovnih digitalnih sadržaja) te na prepoznavanje vjerodostojnih izvora informacija i razlikovanje izvora iz različitih medija. Iako je kod većine društvenih mreža dobna granica za otvaranje profila

13 godina, u sklopu kurikula djeca već u četvrtom razredu (u dobi od 10 godina) „pripustaju društvenim mrežama uz vođenje i usmjeravanje te pretražuju mrežne portale za djecu“ (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj), međutim na to treba gledati kao na preventivnu pripremu djece za korištenje društvenih mreža pri čemu treba naglasiti da prema brojnim istraživanjima (Ofcom, 2023; Qustodio, 2022) djeca već u dobi od 7 do 10 godina koriste i otvaraju profile na različitim društvenim mrežama, unatoč dobnim ograničenjima.

U predmetnoj nastavi, od petog do osmog razreda, u domeni C naglasak se stavlja na razvijanje kritičkog odnosa djece prema medijskim sadržajima. Primjerice, od djece se očekuje da će moći „prepoznati kako se grafičkim elementima (naslov, nadnaslov, podnaslov, fotografija/ilustracija, okvir) oblikuje značenje medijske poruke i stvara željeni učinak na primatelja“ (peti razred), „opisati kako se različitim postupcima, tehnikama te vizualnim i zvučnim znakovima oblikuje značenje medijske poruke i stvara željeni učinak na publiku“ (šesti razred), „izdvojiti dijelove teksta koji predstavljaju predrasude i stereotipe“ (sedmi razred), „uočiti sliku stvarnosti koju predstavljaju mediji radi komercijalizacije i uspoređuje ju s vlastitom slikom stvarnosti“ (osmi razred). Navedeno predstavlja važan iskorak i obogaćenje u odnosu na raniji kurikulum. Hoće li navedene promjene dovesti do poboljšanja medijskih kompetencija učenika bit će vidljive tek za nekoliko godina.

No, osim u nastavi Hrvatskoga jezika, medijske kompetencije djeca razvijaju se i u sklopu drugih predmeta, a osobito kroz međupredmetne teme. Tako se, primjerice, kroz nastavu Informatike naglasak stavlja na digitalnu pismenost kao važnom dijelom medijske pismenosti. U sklopu navedenog predmeta učenici, između ostaloga, uče o digitalnim tragovima, zaštiti osobnih podataka i elektroničkog identiteta, internetu kao izvoru informacija, opasnostima na internetu, elektroničkom nasilju, ali i kako izraditi online sadržaje (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Informatike za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 22/18). Kroz nastavu Povijesti učenici uče o povijesnom razvoju medija (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 27/19), a kroz nastavu Likovne kulture uče, između ostaloga, kritički prosuđivati načine interpretacije vizualne stvarnosti u novim medijima, o utjecaju popularne kulture i masovnih medija na današnje razumijevanje ljepote i tijela te posljedicama pojave novih medija na bilježenje stvarnosti kao alternative oblikovanju materijala (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 7/19).

Osobito važnu ulogu u medijskom opismenjavanju i razvijanju medijskih kompetencija učenika imaju i međupredmetne teme. Tako, primjerice, u sklopu međupredmetne teme Učiti kako učiti učenici uče o vrednovanju informacija iz različitih izvora (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19); u sklopu međupredmetne teme Zdravlje o utjecaju prekomjernog provođenja vremena uz medije, kao i o posljedicama načina sjedenja pred ekranima, elektroničkom nasilju te vrednovanju informacija o zdravlju i zdravstvenim temama na internetu (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 10/19). U sklopu međupredmetne teme Poduzetništvo učenici uče pretraživati internetske stranice i pronalaziti ključne informacije (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19); međupredmetna tema Osobni i socijalni razvoj povezuje utjecaj medija i društvenih mreža na donošenje odluka mladih te osobito skreće pozornost učenika na važnost kritičkog odnosa prema medijima i društvenim mrežama (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/2019); dok međupredmetna tema Održivi razvoj naglasak stavlja na stvaranje medijskih sadržaja iz područja održivog razvoja (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19). Najvažniju ulogu ima međupredmetna tema Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije koja stavlja naglasak na funkcionalnu i odgovornu uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije te potiče učenike na komunikaciju, istraživanje i kritičko vrednovanje te stvaralaštvo i inovativnost u digitalnome okružju (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19). Svakako treba spomenuti i važnost međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje koja objašnjava stereotipe o muškarcima i ženama u svakodnevnici i medijima te potiče učenike da preispitaju ulogu medija u informiranju, da kritički procjenjuju utjecaj interesnih skupina na medije i donošenje političkih odluka te da objasne ulogu medija u oblikovanju demokracije (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 10/19).

3. Metodologija istraživanja

S obzirom na važnu ulogu koju učitelji razredne nastave i Hrvatskoga jezika imaju u razvijanju medijskih kompetencija djece u hrvatskim školama, a da nakon kurikularne reforme nije provedeno slično istraživanje, glavni je cilj ovoga rada bio utvrditi stavove učitelja

koji provode medijsko obrazovanje u hrvatskim školama o samom medijskom obrazovanju, treba li ono i dalje biti dio nastave Hrvatskoga jezika, utvrditi koliko sati mjesečno zaista sami provode sadržaje iz područja medijskog obrazovanja te smatraju li se oni sami dovoljno kompetentnima predavati takve sadržaje učenicima što su u starijim istraživanjima, navedenima u teorijskom dijelu rada, često dovodili u pitanje. Pritom treba naglasiti i da su prethodna istraživanja bila provedena na malim uzorcima te nisu obuhvatila učitelje iz svih dijelova Hrvatske. Na temelju prethodnih saznanja i postavljenih ciljeva istraživanja, proizašle su sljedeće hipoteze:

1. Većina učitelja razredne nastave i Hrvatskoga jezika smatra da medijsko obrazovanje treba maknuti iz nastave Hrvatskoga jezika.
2. Učitelji Hrvatskoga jezika češće u odnosu na učitelje razredne nastave smatraju da bi trebalo pokrenuti poseban predmet koji bi u potpunosti bio posvećen medijskoj pismenosti.
3. Većina učitelja razredne nastave i Hrvatskoga jezika smatra da nisu dovoljno kompetentni da bi predavali djeci o medijima.

Istraživanje je provedeno metodom *online* ankete od studenog 2021. do veljače 2022. godine.² Korišten je prigodni uzorak učitelja – sudionika Županijskih stručnih vijeća Hrvatskoga jezika i razredne nastave. U istraživanju je sudjelovalo 2229 učitelja i učiteljica iz svih hrvatskih županija od čega 97% žena i 3% muškaraca. Pritom je 19% ispitanika imalo do 35 godina, 63% između 36 i 55 godina, dok je 18% ispitanika bilo starije od 55 godina. S obzirom na mjesto rada, 39,7% učitelja živi na području Panonske Hrvatske, njih 32,3% na području Jadranske Hrvatske, 22,5% na području Sjeverne Hrvatske, a 5,6% na području Grada Zagreba.

3.1. Rezultati istraživanja

• Stavovi prema medijskom obrazovanju

Dok stručnjaci smatraju da bi s medijskim obrazovanjem djece trebalo početi što ranije, a kao što je navedeno u teorijskom dijelu rada (Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2014), rezultati istraživanja pokazali su da među učiteljima razredne nastave i Hrvatskoga jezika još uvijek ne postoji ta svijest. Naime, s mišljenjem stručnjaka slaže se 45,1% učitelja, dok najveći broj njih - 48,1%, smatra da bi s medijskim obrazovanjem trebalo početi u osnovnoj školi tijekom razredne nastave (od 1. do 4. razreda), njih 6,5% tijekom predmetne nastave (od 5. do 8. ra-

² Istraživanje je provedeno u sklopu ESF projekta - tematske mreže Medijsko obrazovanje je važno.MOV. Tematsku mrežu čine Gong, Pragma, Telecentar, Kurziv, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, Udruga Bacači sjenki, Dječji kreativni centar DOKKICA, Info zona, Centar za kulturu Zlatna vrata, Institut za razvoj i međunarodne odnose i Fakultet elektrotehnike i računarstva.

zreda), 0,2% tijekom srednje škole, a jedan je ispitanik naveo da nije potrebno uopće. Pritom su uočene i razlike među stavovima učitelja razredne nastave i učitelja Hrvatskoga jezika. Naime, dok najveći broj učitelja razredne nastave smatra da s medijskim obrazovanjem treba početi već u vrtiću, učitelji Hrvatskoga jezika smatraju da s medijskim obrazovanjem treba započeti u osnovnoj školi u sklopu razredne nastave.

TABLICA 2. Stavovi učitelja o početku provedbe medijskog obrazovanja djece

	UČITELJI RAZREDNE NASTAVE	UČITELJI PREDMETNE NASTAVE
U vrtiću	48,8%	41,1%
U osnovnoj školi – razredna nastava	45,2%	51,3%
U osnovnoj školi – predmetna nastava	5,7%	7,5%
U srednjoj školi	0,2%	0,1%
Medijsko obrazovanje nije potrebno	0,1%	0,0%

IZVOR: istraživanje autorice

Iako su prethodna istraživanja pokazala da dio učitelja smatra da medijsko obrazovanje ne bi trebalo biti dio nastave Hrvatskoga jezika (Ciboci, 2018a), ovo je istraživanje to opovrgnulo. Naime, čak 80,1% učitelja smatra da bi se medijsko obrazovanje i dalje trebalo provoditi unutar nastave Hrvatskoga jezika pri čemu to više smatraju učitelji razredne nastave, nego Hrvatskoga jezika. Naime, to smatra 87,8% učitelja razredne nastave i 71,5% učitelja Hrvatskoga jezika. Pritom nisu uočene razlike među učiteljima s obzirom na dob i regiju u kojoj rade.

Unatoč visokom izjašnjavanju na prethodnoj tvrdnji, čak 56,2% učitelja smatra da bi u škole trebalo uvesti poseban predmet koji bi se bavio samo medijskim obrazovanjem pri čemu to više smatraju učitelji Hrvatskoga jezika. Tako se s navedenom tvrdnjom složilo 68,9% učitelja Hrvatskoga jezika i 44,7% učitelja razredne nastave. Zanimljivo je i da medijsko obrazovanje kao poseban predmet više podupiru učitelji s manje godina staža (od 1 do 5 godina = 61,3%) u odnosu na one sa 6 do 10 godina staža (49,3%) što je povezano i s dobrom strukturom ispitanika, odnosno mlađi ispitanici više prepoznaju važnost medijskog obrazovanja. Uočene su i određene razlike s obzirom na mjesto rada. Tako medijsko obra-

zovanje kao zaseban predmet najviše podupiru učitelji s područja Grada Zagreba (66%), a najmanje s područja Jadranske Hrvatske (51,7%) (tablica 2).

TABLICA 2. Medijsko obrazovanje kao zaseban predmet s obzirom na mjesto rada

	PANONSKA HRVATSKA	JADRANSKA HRVATSKA	SJEVERNA HRVATSKA	GRAD ZAGREB
Smatram da ga treba uvesti	58,2%	51,7%	56,5%	66,0%

IZVOR: istraživanje autorice

• *Provedba medijskog obrazovanja u hrvatskim osnovnim školama*

Iako je prema Odluci o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (NN 10/2019) određeno da sadržaji iz domene C (tzv. Kultura i mediji), zauzimaju 10% satnice od predviđenih 175 sati godišnje od prvog do šestog, odnosno 140 sati godišnje u sedmom i osmom razredu, istraživanje je pokazalo da unutar obrazovnog sustava postoje oni učitelji koji medijskim sadržajima ne posvećuju niti jedan sat mjesečno, ali i oni koji im posvećuju i više od 30 sati. Istraživanje je pokazalo i da nešto više vremena, iako su razlike gotovo nezatne, tim sadržajima posvećuju učitelji razredne nastave (Tablica 3), što je i logično s obzirom na slobodniju strukturu organiziranja nastavnog procesa. Najveći broj učitelja medijskom obrazovanju posvećuje između 1 i 5 sati mjesečno pri čemu mu najveći broj njih posvećuje dva sata (32,2%), 18,7% učitelja posvećuje mu tri sata mjesečno, njih 16,7% četiri sata te 13,9% pet sati. Pritom nisu uočene razlike među učiteljima s obzirom na duljinu staža.

TABLICA 3. Mjesečni broj sati posvećenih medijskim sadržajima u sklopu nastave Hrvatskoga jezika

	UČITELJI RAZREDNE NASTAVE	UČITELJI HRVATSKOGA JEZIKA
0 sati	1,4%	0,0%
1 do 5 sati	85,1%	90,0%
6 do 10 sati	9,1%	7,7%
11 do 20 sati	3,6%	1,9%
21 do 30 sati	0,5%	0,3%
31 i više sati	0,3%	0,1%

IZVOR: istraživanje autorice

Ključnim predmetom u školama kroz koji učenici stječu medijske kompetencije većina učitelja smatra Hrvatski jezik (57,1%), no značajan broj učitelja ističe da je to Informatika (37,8%). Pritom su po pitanju predmeta uočene razlike u mišljenjima učitelja. Naime, da je ključni predmet za stjecanje medijskih kompetencija Informatika više smatraju učitelji Hrvatskoga jezika (52,5%), nego učitelji razredne nastave (40,9%). Navedeno se može objasniti činjenicom da je prema trenutačno važećem kurikulumu, Informatika obvezatni predmet u petom i šestom razredu pa je logično da će njegovu važnost više prepoznati učitelji Hrvatskoga jezika, nego razredne nastave. Među ostalim predmetima s većim brojem ponavljanja, učitelji su izdvojili Sat razrednika (1,9%), Prirodu i društvo (1,5%, primarno učitelji razredne nastave) i strane jezike (0,6%).

- *Kompetentnost učitelja – samoprocjena*

Istraživanjem je analizirano i što o vlastitim kompetencijama, ali i kompetencijama svojih kolega, misle sami učitelji. Treba istaknuti da je od ispitanika traženo mišljenje i vlastita samoprocjena pri čemu se pokazalo da su puno kritičniji prema vlastitim kompetencijama, ali i kompetencijama svojih kolega, bili učitelji Hrvatskoga jezika. Naime, rezultati istraživanja pokazali su da većina učitelja razredne nastave, njih 52,5%, smatra da su dovoljno educirani i medijski pismeni da bi mogli učenike educirati o sadržajima iz područja medijskog obrazovanja. Pritom to smatra tek 37,7% njihovih kolega – učitelja Hrvatskoga jezika. Istovremeno, tek 41,8% učitelja Hrvatskoga jezika se smatra dovoljno medijski kompetentima da bi učenike mogli medijski obrazovati. S druge strane, većina učitelja razredne nastave (61,3%) smatra svoje kolege medijski kompetentnima. Dok s obzirom na staž učitelja nisu uočene razlike, istraživanje je pokazalo da su po pitanju medijskih kompetencija učitelja nešto kritičniji učitelji s područja Grada Zagreba, nego iz ostalih dijelova Hrvatske (tablica 4).

TABLICA 4. Medijske kompetencije učitelja razredne nastave i Hrvatskoga jezika – samoprocjena ispitanika

	PANONSKA HRVATSKA	JADRANSKA HRVATSKA	SJEVERNA HRVATSKA	GRAD ZAGREB
Smatram da su učitelji razredne nastave dovoljno educirani i medijski pismeni	47,0%	45,5%	45,0%	36,0%
Smatram da su učitelji Hrvatskoga jezika dovoljno educirani i medijski pismeni	53,0%	51,9%	53,3%	39,0%

IZVOR: istraživanje autorice

- *Opremljenost škola medijima i medijskim uređajima*

Da bi se medijsko obrazovanje u školama moglo kvalitetno provoditi, važno je da su škole adekvatno opremljene medijima i medijskim uređajima. Svi učitelji koji su sudjelovali u istraživanju naveli su da u školi u kojoj rade za provedbu nastavnog procesa imaju na raspolaganju televizor, radio, internet, tiskane medije, projektor, računalo i tablet. Unatoč tome, istraživanje je pokazalo da ih u nastavnom procesu ne koriste jednako često, neke od njih čak i nikada (tablica 5). Tako učitelji, primjerice, u nastavnom procesu najmanje koriste televizor i radio, dok je korištenje uređaja kao što su računalo i projektor redovita praksa većine učitelja. Jedine razlike u korištenju medija i medijskih uređaja među učiteljima uočene su po pitanju korištenja novina i časopisa u nastavnom procesu koje češće koriste učitelji razredne nastave u odnosu na učitelje Hrvatskoga jezika. Osim po pitanju korištenja televizije koji se u Gradu Zagrebu koristi rjeđe u odnosu na druge regije, nisu uočene razlike među promatranim regijama.

TABLICA 5. Učestalost korištenja medija i medijskih uređaja u nastavnom procesu

	TELEVIZOR	RAČUNALO	TABLET	RADIO	PROJEKTOR	NOVINE/ ČASOPISI
Minimalno jednom tjedno	8,2%	95,7%	22,2%	5,3%	84,7%	3,9%
Nekoliko puta mjesečno	3,4%	2,9%	16,0%	5,5%	6,4%	16,1%
Nekoliko puta u polugodištu	7,3%	0,7%	13,3%	14,7%	2,3%	35%
Nekoliko puta godišnje	14,0%	0,3%	8,9%	29,2%	2,4%	34,8%
Nikad	67,1%	0,3%	39,7%	45,3%	4,2%	10,1%

IZVOR: istraživanje autorice

4. Rasprava sa zaključkom

U svijetu koji je sve više premrežen medijima i medijskim sadržajima, u kojem se iz godine u godinu povećava broj ovisnika o medijima, količina dezinformacija, senzacionalističkih i neprimjerenih medijskih sadržaja, a kojima su djeca izložena od prvih dana, medijsko obrazovanje postaje prioritet obrazovnih politika na svim razinama.

Iako stručnjaci smatraju da bi s medijskim obrazovanjem trebalo početi onoga trenutka kada dijete počne koristiti medije, u početku kroz igru i primjereno dječjem uzrastu, sami učitelji koji provode medijsko obrazovanje unutar formalnog obrazovnog sustava najvećim dijelom smatraju da bi s takvim obrazovanjem trebalo početi tek u osnovnoj školi. Budući da su djeca do tada uz medije provela na stotine sati te da su uz te iste medije bila izložena različitim sadržajima koji su u potpunosti neprimjereni njihovom uzrastu, ali i činjenica da čak već i djeca predškolske dobi počinju provoditi vrijeme na pametnim telefonima i društvenim mrežama, postavlja se pitanje zašto učitelji razmišljaju na takav način i jesu li i sami svjesni svih potencijalnih posljedica izloženosti djece medijima već u toj ranoj dobi. Upravo je to iz ovoga rada proizašla kao prva preporuka za daljnja istraživanja u ovom području.

Zabrinjavajućim se pokazala i činjenica da veliki dio učitelja smatra da je Informatika ključni predmet na kojem učenici stječu medijske kompetencije. Naime, na Informatici, sukladno kurikulu, učenici primarno razvijaju informatičke kompetencije i jednim dijelom digitalne koje predstavljaju tek mali segment medijske pismenosti i ne obuhvaćaju sve sadržaje koje obuhvaća medijska kao puno šiti pojam. Navedeno može ukazivati na dva potencijalna problema. Prvi od njih podrazumijeva da dio učitelja zapravo još uvijek ne zna što je uopće medijska pismenost i na što se ona konkretno odnosi. Drugi problem može ukazivati na to da dio učitelja medijsku pismenost izjednačava isključivo s digitalnom pismošću i da ostale, tradicionalne i elektroničke medije, u potpunosti zanemaruju. S druge strane, do sada nije provedeno niti jedno istraživanje koje je analiziralo stavove učitelja iz Informatike o medijskom obrazovanju u hrvatskim školama te je stoga preporuka provesti slično istraživanje među tom skupinom učitelja kako bi se utvrdilo koliko oni zaista rade na medijskom opismenjavanju djece, a koliko isključivo na informatičkom, budući da je riječ o različitim oblicima pismenosti.

Već dugi niz godina, a tako su pokazali i rezultati ovoga istraživanja, među učiteljima postoji konsenzus o potrebi zasebnog predmeta u hrvatskim školama koji bi se bavio samo

medijima i medijskim sadržajima i koji bi kod učenika izgrađivao potrebne medijske kompetencije. To ukazuje na važnost pokretanja studijskih programa koji će educirati buduće medijske edukatore koji će posjedovati sva potrebna znanja i kompetencije za predavati takve sadržaje mlađim generacijama. U budućnosti bi to moglo, kao što je već u drugim naprednim državama, postati važno i prepoznato zanimanje. Uz sve veći rast medijske industrije, takvi će stručnjaci svoje znanje u budućnosti zasigurno morati dijeliti i s odraslima koji će, kao i djeca, morati neprekidno razvijati svoje medijske kompetencije kako bi mogli sigurno i pravilno koristiti sve ono što medijski svijet pruža.

Posljednja, ali ne i najmanje važna, preporuka podrazumijeva razvoj medijskih kompetencija učitelja. Naime, budući da već dugi niz godina različita istraživanja potvrđuju da sami učitelji nisu zadovoljni svojim medijskim kompetencijama, ono što mora postati prioritet obrazovne politike su kvalitetniji studijski programi koji obrazuju buduće učitelje u tom području te programi neformalnog usavršavanja koji će učiteljima omogućiti razvijanje medijskih kompetencija i nakon završetka studija, ali i upoznavanje sa svim novinama u medijskom svijetu, osobito onom digitalnom, koji se mijenja na dnevnoj bazi.

S obzirom na promjene u samom kurikulumu koji daje veliku slobodu učiteljima u odabiru medija i medijskih sadržaja u provedbi planiranih ishoda učenja, ali i na velike razlike u stanicu koju učitelji posvećuju medijskom obrazovanju, u budućnosti je nužno provesti istraživanje kojim će se testirati medijske kompetencije učenika na razini čitave Hrvatske. To bi bio jedini adekvatni pokazatelj koliko je medijsko obrazovanje u Hrvatskoj zaista kvalitetno i koliko djecu priprema na pravilan suživot s medijima. Ono što svi moramo kao zajednica biti svjesni je činjenica da koliko uložimo u medijsko obrazovanje djece od najranijih dana, takvo si društvo stvaramo i gradimo za sljedeće generacije. Mediji će i u budućnosti zasigurno imati neizmjerljivo važnu ulogu u ljudskim životima, za pretpostaviti je i da će sve više rasti, te stoga medijsko obrazovanje svih članova društva, a osobito djece kao najranjivijih, mora postati prioritet svih – od donositelja odluka na najvišim razinama, osobito onim edukativnim, do roditelja koji odmalena moraju odgajati i pripremati djecu na suživot s medijima.

Literatura

- Aem.hr (2021). *Pilot testiranje alata za evaluaciju razine medijske pismenosti EduMediaTesta*. Dostupno na: <https://www.aem.hr/blog/2021/11/10/pilot-testiranje-alata-za-evaluaciju-razine-medijske-pismenosti-edumediatesta-provedeno-u-15-srednjih-skola-diljem-hrvatske-pokazalo-je-da-ucenici-imaju-razvijene-tehnicke-kompetencije-ali-i-potesk/>, 10. ožujka 2023.
- Bilić, P. (2023). *Medijska pismenost građana Republike Hrvatske*. Zagreb: Institut za razvoj međunarodnih odnosa.
- Ciboci Perša, L., Levak, T., Beljo, A. (2021). Kritičko vrednovanje dezinformacija u medijima unutar formalnog obrazovnog sustava u vrijeme pandemije koronavirusa. *Sociologija i prostor*, 59 (3), 557-575.
- Ciboci, L. (2018a). *Vrednovanje programa medijske kulture u medijskom opismenjavanju učenika osnovnih škola*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (doktorska disertacija).
- Ciboci, L. (2018b). Medijska pismenost učenika osmih razreda u Zagrebu. *Medijske studije*, 9 (17), 23-46.
- Ciboci, L., Hobbs, R., Kanižaj, I. (2016). *Questioning the Mother Tongue Media Education Model – The Teacher’s Perspective*. Predstavljeno na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji „European Communication Conference“ na temu Mediated (Dis) Continuities Contesting Past, Presents and Futures koja je održana u Pragu od 9. do 11. studenoga 2016. godine.
- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (2014). Media education from the perspective of parents of preschool children: challenges and trends in free time media use. *Medijska istraživanja*, 20 (2), 53-67.
- Ciboci, L., Osmančević, L. (2015). Kompetentnost nastavnika hrvatskoga jezika za provođenje medijske kulture u hrvatskim osnovnim školama, 121-138. U: Car, V., Turčilo, L., Matović, M. (ur.), *Medijska pismenost – predujet za odgovorne medije*. Zbornik radova s 5. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
- Erjavec, K. (2005). Odgoj za medije: od koncepta do školske prakse, 77-106. U: Zgrbljić Rotar, N. (ur.), *Medijska pismenost i civilno društvo*. Sarajevo: Mediacentar.
- Kanižaj, I. (2017). The role of civil society organisations in promoting media literacy, transliteracy and media and information literacy in EU. *Revista Fuentes*, 19 (2), 69-80.
- Kanižaj, I., Brites, Maria Jose., Pereira, Luis (2023). Librarians’ Perspectives from Croatia, Portugal and UK: What is Changing in Teaching (Digital) Media Education Due to COVID-19, 186 - 195. U: Friesem Yonty, Raman Usha, Kanižaj Igor, Choi Grace Y. (ur.) *The Routledge Handbook of Media Education Futures Post-Pandemic*. New York (NY): Routledge.
- Kanižaj, I., Car, V. (2015). Hrvatska: Nove prilike za sustavan pristup medijskoj pismenosti, 19-38. U: Car, V., Turčilo, L., Matović, M. (ur.), *Medijska pismenost – predujet za odgovorne medije*. Zbornik radova s 5. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
- Krpan, K., Sindik, J., Bartaković, S. (2017). Knjižnica – podrška roditeljima u medijskom opismenjavanju i medijskom odgoju djece. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60 (2-3), 265-278.
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 10/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 7/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj, NN 10/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 10/19
- Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Informatike za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 22/18
- □ Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 7/19

- Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, NN 27/19
- Ofcom (2023). *Children and Parents: Media Use and Attitudes*. Dostupno na: https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0027/255852/childrens-media-use-and-attitudes-report-2023.pdf, 15. srpnja 2023.
- Qustodio (2022). *Annual Dana Report: From Alpha to Z: raising the digital generations*. Dostupno na: https://static.qustodio.com/public-site/uploads/2023/02/06151022/ADR_2023_en.pdf, 10. srpnja 2023.
- Statista (2022). *Daily time spent with media worldwide from 2011 to 2021*. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/256300/time-spent-with-media-worldwide/>
- Statista (2023). *Number of social media users worldwide from 2017 to 2027*. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>

Attitudes of classroom and Croatian language teachers towards media education in Croatian primary schools

.....

Abstract

Media education is becoming increasingly important in today's digital society because it provides students with the knowledge and skills to critically understand and analyze media content. For students to become media literate, they must be guided and educated by media-competent teachers. Teachers' attitudes play a crucial role in successfully implementing media education in the school environment. Encouraging positive attitudes requires educational institutions' support, informal lifelong learning programs, quality teaching materials, and the exchange of experiences and examples of good practice among the teachers themselves. Media education in Croatia is primarily carried out through teaching the Croatian language, which is why classroom and Croatian language teachers play the most crucial role in the media literacy of children in primary schools. In recent years, significant changes have been made within media education - from changing the contents and putting more emphasis on digital media content to the growing interest of the academic community and the implementation of numerous researches on media education and media literacy of all members of society, including children and teachers. The first survey after the curricular reform on teachers' attitudes towards media education, which was conducted among 2,229 teachers, showed only minor changes in teachers' attitudes compared to the results of previous surveys. The teachers themselves are still very critical of their media competencies; most believe that a subject dealing only with media education should be introduced in schools, and there is still no uniform practice regarding the lesson time teachers devote to media education.

Keywords: media literacy, media education, teachers, Croatian language, primary school

Lana Ciboci Perša

Doc.dr.sc. Lana Ciboci Perša zaposlena je na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Predaje kao vanjska suradnica na Veleučilištu Edward Bernays, Fakultetu hrvatskih studija te na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Potpredsjednica je Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu, udruge civilnog društva koja je posvećena neformalnom medijskom obrazovanju djece, roditelja, nastavnika i stručnih suradnika. Sedam je godina bila zaposlena na Edward Bernays Visokoj školi za komunikacijski menadžment na kojoj je obnašala dužnost prodekanice za znanost i upravljanje kvalitetom. Dvije je godine obnašala dužnost predsjednice Matičnog povjerenstva za društvene znanosti Vijeća veleučilišta ili visokih škola Republike Hrvatske. Kao članica Povjerenstva sudjelovala je u postupku inicijalne akreditacije i reakreditacije nekoliko domaćih i stranih visokih učilišta. Članica je Znanstvenog vijeća za odgoj i obrazovanje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.